

УДК 330.59

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ПОТЕНЦІАЛУ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ

Заруба Віктор Яковлевич, д.е.н., професор, зав. кафедрою
економічної кібернетики та маркетингового менеджменту

Кузьминчук Наталія Валеріївна, докторант,

Національний технічний університет «ХПІ»

Поняття «потенціал» останні кілька років досить часто використовується у науковій літературі у відношенні до соціально-економічних систем (СЕС) різних рівнів. Аналіз структури потенціалу СЕС дозволяє впорядкувати широку розмаїтість факторів внутрішнього середовища СЕС, що впливають на діяльність СЕС, сприяє ефективному розподілу ресурсів між елементами потенціалу й успішній взаємодії СЕС з її зовнішнім середовищем. Таким чином, концепція потенціалу СЕС полягає у системному підході до дослідження ресурсів СЕС.

Соціально-економічний розвиток будь-якої країни світу визначається досягнутим рівнем якості життя суспільства, який характеризує становище людини у суспільстві, можливості реалізації та задоволення її потреб. У субрегіональному вимірі за Україною залишається статус великої регіональної держави із значним соціально-економічним потенціалом, що надає їй шанс для активної політики щодо реалізації власних інтересів. Стимулювання розвитку регіонів (відповідно до Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів») здійснюється з метою ефективного використання економічного, наукового, трудового потенціалу, природних та інших ресурсів, а також особливостей регіонів для досягнення на цій основі підвищення рівня життя людей. Саме тому для держави є актуальними процеси формування та управління ресурсами, ефективне використання яких буде сприяти підвищенню стандартів життя населення.

На регіональному рівні заслуговують на увагу теоретичні та практичні надбання таких вчених-регіоналістів, як П. Беленького, О. Балацького, З. Варналія, М. Долішнього, С. Дорогунцова, І. Зварича, Е. Лапіна, В. Поповкіна, О. Топчієва, М. Чумаченка та ін., у дослідженнях яких наведено основні характеристики поняття «соціально-економічний потенціал» (СЕП) як економічної категорії. У результаті накопичено багатий інструментарій оцінки ринкових, виробничих, фінансових можливостей регіону, але разом з тим відчувається недолік повноти охоплення та відсутність систематизованого підходу в представленні структури їх сукупного

потенціалу. Концепція СЕП регіону розглядається більшістю авторами з метою дослідження всієї сукупності інструментів державного регулювання та місцевого самоврядування, створення інформаційних орієнтирів для бізнес-структур тощо.

При дослідженні потенціалу регіону важливою його складовою є ресурси життєзабезпечення. Під потенціалом життєзабезпечення населення регіону (ПЖНР) будемо розуміти сукупність ресурсів життєзабезпечення. Концепція ПЖНР виступає інструментом дослідження ресурсів регіону з точки зору їх можливості забезпечувати потреби населення регіону у поточній, середньостроковій та довгостроковій перспективі. На відміну від ПЖНР, СЕП регіону створюють всі ресурси, які забезпечують повний цикл відтворення всіх ресурсів життєзабезпечення.

Метою роботи є виявлення структури ПЖНР та його складових, обґрунтування логіки їх основних взаємозв'язків на основі системного підходу та логічного узагальнення наукових підходів до існуючої проблеми.

Як показує досвід, на рубежі XX і XXI сторіч метою розвитку суспільства повинно стати не нагромадження матеріальних благ, а всебічний розвиток здібностей людини і все більш повне задоволення її потреб. Ці явища знаходять висвітлення в концепції людського розвитку, основна ідея якої полягає в тому, що акцент розвитку переноситься зі збільшення виробництва ВВП на людський капітал. Тому в основу концепції ПЖНР покладено антропоцентричний підхід.

ПЖНР складається з функціональних (бюджетний, економічний та природоохоронний) та субфункціональних (людський, соціальний, майновий) потенціалів. Бюджетний потенціал регіону представлений бюджетними установами, які надають послуги населенню у сфері охорони здоров'я, освіти, ЖКГ, культури та мистецтва. Для більшості населення фінансовими ресурсами є заробітна плата працівникам бюджетної сфери і соціальні виплати, тому підтримання життєвого рівня населення повинно забезпечуватися цілим комплексом взаємопов'язаних заходів держави, що спрямовані на підвищення доходів громадян. Фактично розмір мінімальної заробітної плати або матеріальної допомоги повинен покривати витрати на придбання набору товарів (послуг), які задовольняють основні вітальні та соціальні потреби як окремої людини, так і сімей різного типу. Крім цього, держава повинна сприяти розширенню можливостей людини у доступі до ресурсів, які необхідні для забезпечення їй гідного рівня життя. Економічний потенціал регіону охоплює доходи населення

від підприємницької діяльності та трудові доходи (заробітна плата). Важливою структурною складовою регіону є його природоохоронний потенціал, який забезпечує реалізацію екосистемних функцій (життєзабезпечення, природної естетики та рекреації, підтримки глобальної екологічної рівноваги, якості питної води та продуктів харчування тощо).

Основним стратегічним ресурсом в регіонах є людський потенціал населення, що представлений сукупністю здібностей, навичок і вмінь, які можуть бути використані для досягнення індивідуальних і суспільних цілей - як інструментальних, пов'язаних із забезпеченням необхідних умов життєдіяльності, так і екзистенціальних, що включають розширення самих потенцій людини та можливостей її самореалізації. Людський потенціал має сукупність характеристик, які відображають його *фізичний потенціал* (демографічний потенціал; стан здоров'я (тілесне й душевне), що забезпечує загальну життєздатність населення та визначається рівнем захворюваності населення (за видами хвороб), умовами праці робітників, зайнятих в основних галузях економіки тощо) та *потенціал здібностей і знань* (визначається обсягом, якістю інформації й знань людей про зовнішній світ, природне і соціальне, а також самопізнанням).

Поняття соціального потенціалу засновано на уявленні про соціальний капітал як особливому явищі сучасної соціально-економічної дійсності. Соціальний капітал регіону заснований на загальних поділюваних всіма людьми базових цінностях, нормах, ідеології. Соціальний капітал відображає здібності людей до активного спілкування й партнерства, що засновані на особистих зв'язках і довірі, утворюється з бажання проявляти ініціативу у відносинах між людьми, а також вмінні домовлятися, створювати нові форми взаємодії.

Майновий потенціал включає всі об'єктивовані ресурси (матеріальні, фінансові, нематеріальні), які перебувають у користуванні населення. Ці блага можуть створюватися за рахунок як власних, так і позикових ресурсів. Майновий потенціал може бути оцінений споживчими витратами населення, сукупністю капітальних матеріальних цінностей споживчого призначення, що знаходяться у власності населення.